

Dit kan ook een goede tijd zijn

Van Roek Lips verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Wie kies je om te zijn
De wereld dat ben jij

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Roek Lips

Dit kan ook
een goede tijd zijn

Over tegenspoed en levenskracht

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling
van Marianne Schönbach Literary Agency B.V.

ISBN 978 90 263 6688 8

© 2024 Roek Lips

Omslagontwerp Nanja Toebak

Omslagillustratie © Sheila Fitzgerald / Alamy Stock Photo

Foto auteur © Paul Tolenaar

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Dit kan ook een goede tijd zijn

Er is een rivier die nu erg snel stroomt.

Hij is zo groot en snel dat er mensen zijn die bang zullen zijn.

Ze zullen proberen om zich aan de wal vast te houden.

Ze zullen zich voelen alsof ze uit elkaar getrokken worden, en ze zullen enorm lijden.

Weet dat de rivier zijn bestemming heeft.

De oudsten zeggen dat we de kant los moeten laten en af moeten zetten naar het midden van de rivier, onze ogen open moeten houden, en onze hoofden boven water.

Kijk wie daar met jou is en vier feest.

In deze tijd in de geschiedenis moeten we niks persoonlijk nemen, onszelf allerminst!

Want op het moment dat we dat doen, komen onze spirituele groei en reis tot stilstand.

De tijd van de *lone wolf* is voorbij.

Verzamel jullie!

Verban het woord 'worstelen' uit je houding en woordenschat.

Alles wat we nu doen moet op een heilige manier gedaan en gevierd worden.

Wij zijn degenen op wie we gewacht hebben.

Hopi-oudste

Hopi Nation, Oraibi, Arizona

Voor Mientje

Inhoud

DEEL I – Eruca (Rups)	11
DEEL II – Pupaarium (Verpoppen)	37
DEEL III – Cocca (Cocon)	77

INTERMEZZO I 109

DEEL IV – Cocca (Cocon) II	127
----------------------------	-----

INTERMEZZO II 171

DEEL V – Cocca (Cocon) III	203
DEEL VI – Papilio (Vlinder)	273

EPILOOG 337

Verantwoording	349
Dankwoord	351
Bibliografie	353

DEEL I – Eruca (Rups)

Bij insecten kan de larvenperiode verreweg het grootste deel van hun leven in beslag nemen. De meikever leeft jarenlang als engerling, de larve van de herfstkever leeft gedurende jaren in vermolmd hout, en de libellenlarve brengt lange tijd onder de waterspiegel door. Het larvenbestaan van een Noord-Amerikaanse krekelloort duurt zeventien jaar. In overeenstemming met deze levensduur is in vele gevallen de bijzondere vormgeving in deze periode zeer sterk toegenomen. Bijzonder grillige vormen treffen wij aan bij de rupsen van vlinders, die zowel volgens het verhullende als volgens het demonstratieve principe gevormd en gekleurd kunnen zijn.

Het dier en zijn verschijning, prof. dr. A. Portmann (1961)

I

Woensdag 31 augustus 2022

Hoewel de aanhoudende droogte zorgwekkend is, was het een aangename warme dag. Dat herinner ik me nog goed.

Nietsvermoedend neem ik het anonieme nummer op en hoor de stem van de huisarts. Ze heeft goed nieuws over mijn PSA-waarde. ‘Maar je leukocyten zijn behoorlijk laag,’ voegt ze er meteen aan toe. ‘Heb je onlangs een infectie gehad, of ben je ziek geweest?’

‘Niet dat ik weet,’ antwoord ik. ‘Behalve de tijdelijke uitval van mijn gehoor aan de rechterkant, afgelopen zomer, kan ik me niets herinneren.’

Ze antwoordt dat de problemen met het oor alweer te lang geleden zijn om daar nu nog iets van in de bloedwaarden terug te zien en vraagt of ik verder nog klachten heb. Als ik ontkennend antwoord, stelt ze voor om over drie weken het bloedonderzoek te herhalen; dan zullen mijn waarden waarschijnlijk hersteld zijn.

Gealarmeerd door de prostaatproblemen van een vriend had ik huisarts Sylvia om een onderzoek gevraagd, wat zij – gezien mijn leeftijd – een verstandig idee vond. Daarnaast had ze, ‘voor de zekerheid’, een bredere beoordeling van het bloedbeeld voorgesteld.

Zodra ze heeft opgehangen probeer ik mijn zinnen te verzetten. In de loop van de jaren heb ik geleerd mijn hypochondrische inslag

te beteugelen en me geen zorgen te maken voordat bewezen is dat er werkelijk iets aan de hand is. Desondanks moet ik de rest van de dag de neiging onderdrukken om ‘leukocyten’ in te vullen in het zoekvenster op mijn laptop. Mijn sluimerende ongerustheid probeer ik te bezweren met gedachten als: er zal niets aan de hand zijn, want je hebt geen klachten. En: waarom zou je meteen aan het ergste denken, haar stem klonk niet echt ongerust. Positief denken! Ondanks de lange dagen – ik ben druk bezig een boek af te ronden – voel ik me prima. Over drie weken zien we verder.

De nacht ervoor was ik kort na twaalfen uit bed gegaan en had vanwege wat geritsel in de moestuin door het raam naar buiten gekeken. De pompoenen, die ondanks het ontbreken van regen over een paar weken geogst zouden kunnen worden, weerspiegelden het maanlicht. Toen zag ik de herriemaker: een rondscharrelende egel op zoek naar slakken en larven. Ik pakte een vel papier en schreef nog een gedachte op voor de epiloog van het boek waar ik op dat moment aan werkte: ‘Verwarring is geen ziekte, maar een noodzakelijk kenmerk van leven in een tijd waarin niets meer vanzelfsprekend is.’

De neiging om de computer aan te zetten en de gedachte verder uit te werken moest ik onderdrukken, want dan wist ik zeker dat het daarna lange tijd zou duren voordat ik weer in slaap zou vallen. Mijn dagen waren al vol genoeg en ik hechtte inmiddels aan een goed slaapritme om het veeleisende leven te kunnen volhouden.

‘Het mag wel iets minder,’ zei mijn vrouw Mientje een paar dagen geleden al. Bijna elke dag heb ik een of ander optreden, afgewisseld met nieuwe gesprekken die ik met de camera registreer. In de late avonduren werk ik die dan vaak uit tot leesbare verhalen en compacte videomontages, of bereid ik een lezing voor de volgende dag voor.

‘Als het manuscript klaar is, gaat het rustiger worden,’ zei ik. ‘Dat beloof ik.’ Ik realiseerde me dat ik dat vaker had gezegd, en dat er steeds weer iets anders was wat afgerond zou moeten worden. Nog niet zo lang geleden had ik het woord ‘levenshaast’ in mijn dagboek opgeschreven en er zelf een definitie bij bedacht: ‘De wanhopige begeerte om het leven voluit te leven, met de angst dat het voortijdig zal eindigen.’

‘Op de dieptepunten van het leven heb ik het geleerd,’ zei Paul de Blot, jezuïet en hoogleraar aan de Nyenrode Universiteit, toen ik met hem in het laatste jaar van zijn vijftienjarige leven een aantal keren op camera in gesprek ging. Misschien is mijn leven ook wel zo bedoeld. Er is zoveel te leren en het kan zomaar afgelopen zijn.

Dat realiseerde ik me weer goed na een droom die er een paar weken geleden voor had gezorgd dat ik met een schok en een onheilspellend gevoel wakker werd. De droom had een diepe droefheid in mij losgemaakt, alsof er iets voorgoed was afgesloten. In mijn droom keken de gezichten van mijn vader en mijn zoon Job me doordringend aan. Het is inmiddels alweer ruim tien jaar geleden dat ze zijn overleden. Vooral het gevoel dat het noodlot nabijkomt, is achtergebleven. De dodelijke koude lucht van de kosmos voelde ik om mij heen. Ik ervaarde een ineenstorting van mijn eigen lichaam, en was niet in staat om aan die beleving andere woorden te geven. Ik heb er geen heldere beelden bij, het was vooral een gevoelsmatige waarneming. Droomwereld en werkelijkheid laten zich soms moeilijk scheiden.

Ik deed mijn ogen dicht en meteen was het gevoel van de droom er weer. Half ontwaakt stapte ik uit bed en wreef over mijn armen en benen om mezelf ervan te verzekeren dat mijn lichaam nog intact was.

2

‘Ik heb weer een mooi leven.’

Dat antwoord ik als mensen vragen hoe het nu met mij gaat, doelend op het leven na de vermissing van mijn zoon Job in de zee bij San Sebastian in 2011. Een zinloze dood, die maakte dat ik me tot in mijn diepste vezels aangesproken voelde door de vraag: welk antwoord ga ik hierop geven?

Tijdens de lange sabbatical daarna ervaarde ik meer dan ooit de waarde en de kracht van de menselijke ontmoeting om weer verder te kunnen gaan. Ik besloot om te stoppen bij het bestuur van de publieke omroep en een andere weg in te slaan waarbij ‘geen afspraken maar ontmoetingen’ het uitgangspunt zou zijn. Simpel gezegd:

ik ging (met camera) in gesprek met mensen over de grote vragen van het leven. Uiteenlopende mensen, met ieder een eigen perspectief. Een bestuurder kijkt anders dan een kunstenaar en ook een wetenschapper heeft weer een eigen manier van kijken. Ik publiceerde daarover, bundelde een groot aantal perspectieven in een boek, gaf lezingen en ging daarover weer in gesprek met mensen tijdens retraites en in het theater. Een mooi leven.

3

Woensdag 28 september 2022

‘De witte bloedlichaampjes zijn nog steeds laag,’ zei huisarts Sylvia.

De zaal zit vol bij de bijeenkomst in het Kröller-Müller Museum, midden op de Veluwe. Na een paar minuten voel ik dat ik verbinding maak met het publiek, al blijft het telefoongesprek met de huisarts op de achtergrond in mijn hoofd aanwezig.

‘Is er intussen in je conditie iets veranderd? Heb je klachten?’ had ze gevraagd. Ik antwoordde dat ik me nog steeds prima voelde en er volgens mij echt niets aan de hand was, hoewel ik daar na het gesprek wat minder zeker van was. Ze zei dat ze met de hematoloog in het ziekenhuis ging overleggen.

Haar bericht heeft me ongerust gemaakt, maar ik ben nog steeds vastbesloten om me geen zorgen te maken over iets wat er nog niet is. Piekeren heeft geen zin, meestal gaat het goed en het leven loopt toch altijd anders dan je denkt. Dat heb ik intussen wel geleerd.

De aandacht in de zaal is goed. Na de opening vertel ik over de aanleiding van mijn uit de hand gelopen ‘pelgrimstocht’, waarbij ik intussen met meer dan honderdnegentig mensen met heel uiteenlopende achtergronden heb gesproken. Ik neem de aanwezigen mee naar de oorsprong van ons bestaan aan de hand van een ontmoeting met astrofysicus Vincent Icke. ‘Wij zijn sterrenstof,’ zegt Vincent in het korte fragment dat ik laat zien.

Het volgende filmpje is van bioloog Willem Beekman, die – net als ikzelf – als kind al gefascineerd naar de overgang van een rups

naar een vlinder kon kijken. ‘Op een bepaald moment zie je dan dat die rupsjes zijn uitgegeten en gaan verpoppen. Dan komt er een soort dode cocon uit, waarvan je je afvraagt hoe het mogelijk is dat daar een prachtige vlinder uit gaat komen. Dat proces duurt een week tot tien dagen, maar dat geduld kon ik niet opbrengen en als kind ging ik de cocon openmaken,’ vertelt Willem in het korte videoportret. ‘Dan pakte ik een mesje en sneed de cocon open. De eerste keer dat ik dat deed, was ik echt verbijsterd. De binnenkant van die cocon bevat niets anders dan snot, een groen-bruinachtig spulletje.

Sommige mensen in de zaal schieten in de lach; andere schuiven onrustig op hun stoel en verbergen met een hand de afschuw op hun gezicht. ‘Er is geen rups en nog helemaal geen vlinder; het is een tussenstadium, waarin alles is vergaan. Het oude is weg, maar het nieuwe is er nog niet. Die rups heeft organen, ogen, mond, pootjes, adem; hij functioneert volledig, maar hij moet alles opgeven. Zintuigen verdwijnen, hart, longen, alles. In die cocon kan hij niets doen terwijl het proces zich voltrekt. Voor een rups is dat instinct, maar ik geloof: als je echt iets anders wilt bereiken in het leven, moet je iets weggeven van jezelf.’

Het publiek luistert aandachtig. Sommige mensen maken zelfs aantekeningen.

‘Durven loslaten en erop vertrouwen dat er dan iets nieuws en beters komt. Vlinder worden is een promotie. De rupsen moeten het doen met de blaadjes van een plant, maar de vlinders gaan naar de bloemen, want daar zit de nectar.’

Wanneer ik een korte pauze laat vallen na het portret blijft het stil.

‘Er is een essentieel verschil tussen verandering en transformatie,’ zeg ik na Willems verhaal. ‘Soms zeggen we dat we willen transformeren, maar dan bedoelen we – als we eerlijk zijn – dat we alleen maar een klein beetje willen veranderen. Dat is niet genoeg voor veel vragen waar we mee in aanraking komen als we naar een ander stadium willen groeien. Transformatie vraagt de bereidheid om alles te verliezen, alles los te laten.’ Ik pauzeer even.

‘Een rups kan tot wel driehonderd keer zijn eigen lichaamsgewicht per dag eten. Hij eet zich letterlijk klem, waardoor hij in een crisis komt, wat kennelijk nodig is om bereid te zijn het rupsleven te

verlaten en zich in een cocon terug te trekken. Misschien is dat herkenbaar. Welbeschouwd is elke dag veel van hetzelfde eten best een saai leven. Voor hoeveel mensen geldt het niet dat ze zich elke dag een slag in de rondte werken, om er uiteindelijk na lange tijd achter te komen dat dit het niet is? Wie herkent zich hierin?

Een paar mensen steken hun hand op en kijken onzeker om zich heen, zichtbaar opgelucht als ze zien dat ze niet de enige zijn. In mijn zak voel ik mijn telefoon intussen een paar keer overgaan.

‘De pop,’ ga ik verder, ‘is dus eigenlijk de belichaming van het crisismoment. De pop heet ook wel de *chrysalis*, naar het Oudgriekse woord voor goud. Crisis mogen we dus ook zien als het gouden moment om tot de juiste keuze te komen. En dat heeft tijd nodig. Je kunt het niet forceren, of opensnijden, want dan maak je het dood.’

Het applaus na afloop ontroert me. De bloemen leg ik op de achterbank van de auto.

Op de terugweg beluister ik de ingesproken berichten op mijn telefoon. De huisarts laat weten dat de hematoloog voorstelt om over drie weken opnieuw bloed af te nemen, in de verwachting dat de bloedwaarden dan hersteld moeten zijn. Het formulier wordt gemaïld. Einde bericht.

4

Dinsdag 11 oktober 2022

Vanwege een covidinfectie duurt het een paar weken langer voordat ik opnieuw bloed kan laten afnemen, wat ik niet zo'n probleem vind. Hoe langer we wachten, hoe meer kans op een uitslag waaruit zal blijken dat mijn bloedwaarden goed hersteld zijn. Dan zullen we van het gedoe af zijn. Wat me vooral dwarszit, is dat vanwege die covid alle afspraken voor de komende dagen moeten worden afgezegd. De retraite die ik ga begeleiden in het Dominicanenklooster in Huissen is volgeboekt; een enkele deelnemer is al onderweg voor een voorovernachting in het historische gebouw aan de Nederrijn bij Arnhem.

En nu gaat het niet door.

Er is gelukkig veel begrip bij de mensen van het klooster. ‘In januari is er een nieuwe mogelijkheid. Zullen we dat meteen aan de deelnemers doorgeven?’

‘Graag,’ zeg ik. ‘Januari lijkt me een goede tijd voor een retraite.’

5

Woensdag 26 oktober 2022

Met een schok schrik ik wakker. Dirk De Wachter! Het is kwart over zes en de ontmoeting met de Vlaamse psychiater in Leuven moet al halverwege de ochtend plaatsvinden. De ochtendspits op de ring van Antwerpen is altijd hels en ik wil niet te laat komen.

Slaapdronken stap ik in de auto. De scheerbeurt kan ik best een dag overslaan. Levenshaast vraagt soms offers. Kleine offers in vergelijking met de moeilijke weg die mensen als Dirk De Wachter te gaan hebben, bedenk ik.

‘Hoe kunnen we omgaan met de verwarring die steeds meer mensen in hun persoonlijke leven ervaren, in een tijd dat niets meer vanzelfsprekend is?’ Het is al lang geleden dat ik hem het mailbericht heb geschreven met het verzoek voor een ontmoeting, die intussen minstens vijf keer is verzet. Het was niet zijn volle agenda, maar een onverwachte diagnose van darmkanker die onze kennismaking dwarsboomde. Een aantal keren liet hij me weten dat er ‘in de misère bijwerkingen’ waren. Dan wenste ik hem opnieuw veel beterschap en zei erbij dat ik het moment dat hij weer in staat zou zijn om me te ontvangen graag wilde afwachten. ‘Hopelijk wordt het stilaan beter,’ scheef hij afgelopen zomer.

Een paar dagen geleden stuurde hij een mailbericht met een nieuw voorstel. Onderweg probeer ik me een voorstelling te maken van hoe ik hem zal aantreffen. Ik denk aan mijn goede vriend Rein, bij wie de laatste chemokuur tegen zijn darmkanker flinke sporen heeft nagelaten. Hoewel het niet de reden is van mijn ontmoeting met Dirk, hoop ik wel iets te horen wat ook Rein weer moed kan geven. De laatste scan was niet zo goed geweest, al had hij er weinig over gezegd. Als

het over zijn eigen gezondheid gaat, is Rein niet zo'n prater.

Dirk De Wachter is dat wel.

'Menselijke nabijheid.' We zitten in de werkkamer van Dirk en ik heb hem net gevraagd wat volgens hem nu, na alles wat hij heeft meegemaakt, in het leven echt belangrijk is. 'Het is precair,' zegt hij over zijn huidige conditie. Ik zeg dat het moeilijk voor te stellen is hoe het is om zo ziek te zijn en de dood in de ogen te kijken. Hoe heeft hij dat de afgelopen maanden ervaren, als psychiater en patiënt?

Dirk hoeft niet lang na te denken: 'Ik heb de dood in mijn nek voelen blazen.'

Hij laat een nadrukkelijke stilte vallen voordat hij verdergaat. 'De mens is in essentie een spiritueel wezen en dat heeft voor mij te maken met de blik van de ander. In de blik van de ander toont zich de oneindigheid. De goddelijkheid. Dat in grote nood de aanwezigheid van de zorgende ander de essentie is van het bestaan. De menselijke nabijheid, er zijn voor een ander. Dat inzicht heb ik al van mijn leermeesters, zoals de Frans-Joodse filosoof Levinas, meegekregen, maar nu ik de afgelopen jaren zelf met deze ernstige ziekte ben geconfronteerd, kan ik ook uit eigen ervaring vertellen hoe die menselijke nabijheid, die aanraking, mij op sommige momenten zelfs letterlijk in leven heeft gehouden.'

Ik antwoord dat het klinkt alsof hij nog meer tot de essentie van het bestaan komt, en zeg dat ik denk dat wij, wat de gezondheidszorg betreft, blij mogen zijn om in welvarende landen te wonen.

Opnieuw laat Dirk een pauze vallen. Dan zegt hij: 'Ondanks alle nieuwe technieken, therapieën en medicamenten die ontwikkeld worden: het fundament van de nabijheid, de zorgzame, oprechte, authentieke nabijheid, dat is de kern van de zaak. Hoe kan ik voor de ander van betekenis zijn en er niet voor weglopen als het moeilijk wordt? Dat is waar het uiteindelijk om gaat.'

'Bedoel je dat er wat dat betreft weinig vooruitgang is geboekt?'

'Naarmate de wetenschap vordert, naarmate we meer weten over erfelijkheid, DNA en epigenetica, over de ontwikkeling van het brein en psychologie, beseffen we dat het nog veel ingewikkelder is dan we ooit dachten. Het verschijnsel mens is een mysterie en zo u wilt van een goddelijke orde en schoonheid. Het feit alleen al dat wij als kleine